

ბრინჯაოს ქოროსი ნოქალაქევიდან

ეგრისის სამეფოს დედაქალაქ ციხეგოჯ-არქეოპოლისში გამოვლენილია ბრინჯაოს ჭალის – ქოროსის ნაწილები: ორი გატეხილი დისკო, გაწყვეტილი ჯაჭვით (1, 107, ტაბ. XX). ისინი შეადგენენ ჭალის ზედა და შუა ვერტიკალურ ნაწილებს. სამწუხაროდ, ქვედა, ყველაზე დიდი ზომის დისკო, რომელიც ჰორიზონტალურად იკიდებოდა, შემორჩენილი არ არის (იხ. სურათი). აღნიშნული ქოროსი საგანგებოდ შეისწავლეს ვ. ლექვინაძემ და ლ. ხვედელიძემ (2, 146-147, ტაბ. LI-1,2). ჭალის ორივე დისკოზე შემონახულია ბერძნული ასოები. უფრო კარგად დაცულ შედარებით მცირე ზომის დისკოზე არის ბიზანტიური ჯვრისებრი მონოგრამა, სადაც მხოლოდ ერთი ასო აკლია. ვ. ლექვინაძემ და ლ. ხვედელიძემ აღადგინეს ეს ასოც – „სიგმა“ და შესაბამისად წაიკითხეს ქოროსის მფლობელის ვინაობა – „ევსტრათი“. ისინი შეეცადნენ ევსტრათის პიროვნების დადგენას და ყურადღება მიაქციეს VI ს ბიზანტიელი ისტორიკოსის აგათია სქოლასტიკოსის ცნობას, რომლის თანახმადაც ამ სახელის მქონე პიროვნება იყო ბიზანტიელი სტრატეგოსის სოტერიქეს უმცროსი ვაჟი. სოტერიქე 555 წელს ბიზანტიიდან ჩამოჰყვა ეგრისის ახალ მეფეს – წათეს, შემდგომში კი ორ უფროს ვაჟთან – ფილაქრისტან და რომულესთან ერთად მოკლულ იქნა მისიმიელთა მიერ (3, 84-90). ვ. ლექვინაძე და ლ. ხვედელიძე ვარაუდობენ, რომ შესაძლოა აღნიშნული ევსტრათი, სოტერიქეს ძე, მამის კვალს დაადგა და ეგრისში ბიზანტიის ერთ-ერთ მოხელედ მოგვევლინა (2, 146-147).

მეორე, უფრო დიდი ზომის დისკოს მხოლოდ ქვედა ნაწილი შემორჩა, რომლის შემონახული ასოების საფუძველზე ვ. ლექვინაძემ და ლ. ხვედელიძემ წაიკითხეს – „Φεοτοχε“ – „ღვთისმშობელი“, რაც დამახასიათებელია ბიზანტიური ქოროსებისათვის.

რა შეიძლება ითქვას აღნიშნულ ჭალთან დაკავშირებით? პირველ რიგში შევეცდებით გავარკვიოთ მისი თარიღი. ამ ტიპის ჭალების ანალოგიები საკმაოდაა გამოვლენილი, მათ შორის სამხრეთ-დასვლეთ ყირიმში (ქერსონესი, მანგუპი), სადაც ნაპოვნია ამგვარი ქოროსების როგორც ვერტიკალური, ისე ჰორიზონტალური ნაწილები (4, 230, სურ. 83; 371, სურ. 40). აქ მათ პირო-

ბითად აღრეფეოდალური ხანით ათარიღებენ. უფრო კონკრეტულ თარიღზე უნდა მიგვანიშნებდეს ნოქალაქევიან გამოვლენილ ჭაღზე დაცული ჯვრისებრი მონოგრამა. საერთოდ, ჯვრისებრი მონოგრამების გამოჩენა ძირითადად უკავშირდება ხატმებრძოლების პერიოდს, რომელიც VIII საუკუნის 20-იანი წლებიდან იწყება ბიზანტიაში იმპერატორ ლეონ II ისავრიელის დროს. თუმცა ტყვიის შეკიდული ბეჭდების, ე.წ. მოლივდოვულების შესწავლამ ცხადყო, რომ ჯვრისებრი მონოგრამები ჯერ კიდევ VII ს. II ნახევრიდან ჩნდება. ამავ დროს ასეთი მონოგრამები უფრო აღრეულ პერიოდში არ ჩანს (5, 252-253; 6, 70-76). ასე, რომ ნოქალაქევის ქოროსზე ნახსენები „ევსტრათი“ არ შეიძლება იყოს ევსტრათი სოტერიქეს ძე, რომელიც უკეთეს შემთხვევაში VI ს. II ნახევრის მოღვაწე იქნებოდა. ამას გარდა, აღნიშნული პირის ეგრისში ყოფნა საერთოდ არ არის დადასტურებული, რაც ამ გაიგივების საწინააღმდეგო კიდევ ერთი არგუმენტია.

ჩვენ ვთვლით, რომ ნოქალაქევიან გამოვლენილი ჭაღის ასაკი VII ს. II ნახევრით – VIII ს-ის 30-იანი წლებით უნდა განისაზღვროს. დათარიღების ზედა ზღვარს ვიღებთ იქიდან, რომ ამ დროს არაბმა სარდალმა მურვან იბნ-მუჰამედმა („მურვან ყრუმ“) საბოლოოდ დაანგრია ნოქალაქევი. საინტერესოა ამ ლაშქრობასთან დაკავშირებით ბიზანტიელი ისტორიკოსის თეოფანე ჟამთააღმწერელის ცნობები პატრიკოს მარინეს (მარიანეს) ვაჟის – ევსტათის შესახებ. 738 წელს არაბმა სარდალმა სულეიმან ისამის ძემ აიღო რკინის ციხე (მდებარეობდა აფსილეთში) და დაატყვევა ევსტათი (7, 115). მხოლოდ ამ პირის მოხსენიება ომთან დაკავშირებით, ხომ არ მიგვანიშნებს, რომ სწორედ ის იყო მაშინ ეგრისის მმართველი? რაც შეეხება ფაქტს, რომ ევსტათი რკინის ციხეში იყო გამაგრებული და არა არქეოპოლისში, ჯუანშერის ცნობით, ამ ლაშქრობისას ქართლის მეფეები ჯერ ეგრისში გაიქცნენ და შემდგომ აფხაზეთში. შესაძლოა, ევსტათიც თავის მშობლიურ აფსილეთში (ბიზანტიური წყაროებიდან ჩანს, რომ მამამისი პატრიკოსი მარინე (მარიანე) თავდაპირველად აფსილეთის მთავარი იყო) გაემართა და იქ გამაგრდა. ჩვენი ვარაუდით, ზემოთნახსენები ჭაღის პატრონი ევსტრათი და თეოფანესთან ნახსენები ევსტათი შესაძლოა ერთი და იგივე პიროვნებები იყვნენ.

A bronze lustre from Nokalakevi

Summary

In the capital of the Egrisi (Laz) Kingdom were found two vertical disks of a bronze lustre. On the disk of smaller size is depicted a cross-like monogram, in which we can read name of the owner of the – "Evstrat". On the other disk one can read traditional inscription for the bisantian luster – "Jeodoke".

We think, that the age of the lustre can be dated back to second half of 7th – first half of 8th centuries A. D. The cross-like monogram gives possibility to state the lower limit of dating, as for the upper limit it is indicated by ruin of the city in the 30th of the 8th century. Arabian commander in-chief Murvan Ibn-Muhammad captured the son of Egrisi Patricios, Evstat. We reckon, that this Evstat could have the owner of this lustre.

დამოწმებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის არქეოლოგიური ექსპედიციები, V, თბილისი 1977.
2. В. Леквинадзе, Л. Хведелидзе, Массовые археологические находки из раскопок Археополиса, ნოქალაქევი-არქეოპოლისი, I, 1981.
3. აგათია სქოლასტიკოსი, გეორგიკა, ტ. III, 1936.
4. Г. Белов, С. Стржелецкий, А. Якобсон, Квартал XVIII (раскопки 1941, 1947 и 1948 гг.), Материалы по археологии юго-западного Крыма (Херсонес, Мангуп), МИА, №953; М. Тиханова, Базилика, მავე წიგნში. В. Шандровская, Памятники византийской сфрагистики в эрмитаже, Византийский временник, т. XXIX, 1969.
5. И. Соколова, Монеты и печати византийского Херсона, 1983.
6. თეოფანე უამთააღმწერელი, გეორგიკა, თ. IV, ნაკვ. I, 1941.

